

IDENTIFICATIEGIDS

FLORABRU

IDENTIFICATIEGIDS

In je handen hou je een vereenvoudigde gids waarmee je planten kan identificeren.

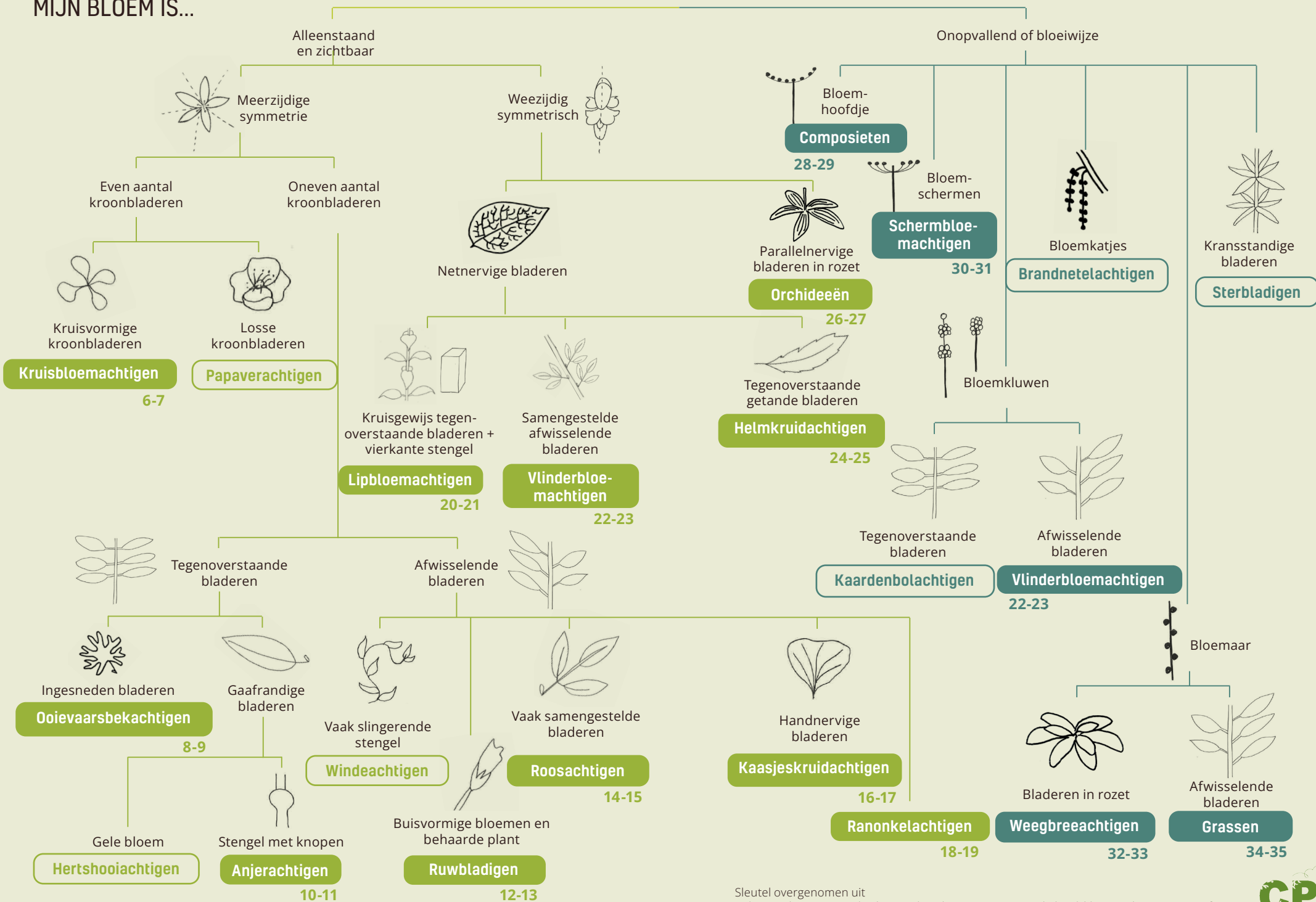
Veel floragidsen voor beginners zijn op kleur gesorteerd. Deze intuïtieve benadering heeft echter zijn grenzen eens je een bepaalde kennis hebt verworven. Als amateurbotanist zal je tijdens je observaties tot de vaststelling komen dat bepaalde planten op elkaar lijken (sommige hebben dezelfde vierkante stengel, andere hebben allemaal kruisvormige kroonbladeren). Zo ontdek je dat planten tot eenzelfde familie behoren. Voor het identificeren moet je dan wat verder op onderzoek uitgaan. Als je elk kenmerk van de plant observeert, kan je in eerste instantie de familie identificeren, waarna het aantal mogelijkheden beperkter wordt. Vervolgens kan je het geslacht en misschien zelfs de soort identificeren.

Wij hebben geopteerd voor een benadering per familie. De vereenvoudigde determinatiesleutel die je op pagina 4 en 5 vindt, is gebaseerd op Le cahier technique «Sur le chemine des Plantes Sauvages» de la Fédération des clubs CPN (Frankrijk).

In de plantkunde bestaat er een uitgebreide terminologie om elk deel van een plant nauwkeurig te beschrijven. We kunnen daar moeilijk aan voorbij, dus gebruiken we die ook. Om je te helpen, staan er illustraties op pagina 28-31 waarin deze delen worden voorgesteld. Wees gerust, wie veel met plantkunde bezig is, raakt er uiteindelijk volledig in thuis.

In deze derde en laatste uitgave worden de meest voorkomende plantenfamilies in Brussel voorgesteld. Deze werd gepubliceerd in het kader van educatieve activiteiten rond de Atlas van de flora van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (meer informatie over deze atlas op pagina 40).

MIJN BLOEM IS...

KRUISBLOEMACHTIGEN

Vier kroonbladeren in een kruisvorm? Dan is er geen twijfel mogelijk: je hebt met een plant uit de kruisbloemenfamilie te maken. Veruit de meeste soorten van deze familie zijn eetbaar en worden dus daarvoor gekweekt. Het gaat bijvoorbeeld om kool, mosterd, koolzaad (allen van het geslacht *Brassica*), rucola (*Eruca*), waterkers (*Nasturtium*), radijs (*Raphanus*), enz.

De vruchten zijn droog en gaan pas open als ze rijp zijn (het zijn *splitvruchten*). Ze lijken op peulen van de vlinderbloemenfamilie, maar anders dan peulen bevatten ze maar één rij zaden. De vruchten van de kruisbloemenfamilie worden *hauwen* genoemd.

Ook kenmerkend is dat de bloemen meestal in trossen staan (op een steel, gespreid langs de hoofdstengel).

De wetenschappelijke naam *Brassicaceae* verwijst naar het Latijnse *brassica*, dat op zijn beurt afgeleid is van het Keltische woord *bresic* voor "kool".

Look-zonder-look

Herderstasje

Gewone raket (© Françoise Clarinval)

LOOK-ZONDER-LOOK

Alliaria petiolata

- Vaste plant.
- Afgeronde/driehoekige bladeren, grof getand of gekarteld. Ruiken wat naar knoflook als je ze tussen de vingers wrijft.
- Kleine witte bloemen.
- Komt voor in schaduwrijke, stikstofrijke omgevingen en aan bosranden.
- De wortels smaken naar radijs, de bladeren naar knoflook, en de zaden kunnen als smaakvervanger voor mosterd worden gebruikt.

HERDERSTASJE

Capsella bursa-pastoris

- Eenjarige plant.
- Bloeiwijze in trossen. Kleine witte bloemen.
- Holle, driehoekige en afgeplatte hartvormige vrucht die op een herderstasje lijkt.
- Komt voor in pionieromgevingen, op omgewoelde grond en in spleten tussen tegels.
- Jonge bladeren die rauw worden gegeten smaken naar mosterd.

GEWONE RAKET

Sisymbrium officinale

- Eenjarige plant.
- Bloeiwijze in eindtrossen. Kleine gele bloemen.
- Rechtopstaande, sterk vertakte stengel. De hauwen zitten strak vast aan de stengel.
- De bladeren worden rauw gegeten en de plant kan in siroop worden gebruikt als slijmoplossend middel.

OOIEVAARSBEKACHTIGEN

De ooievaarsbekachtigen zijn een familie die bestaat uit 5 geslachten. Je kent zeker wel de planten die aan balkons hangen van het geslacht *Pelargonium*. Maar als je even wegstijgt van de bloembakken aan de gevels, zie je aan je voeten heel wat soorten van het geslacht *Geranium* groeien. We zullen het hier enkel over deze plantensoorten hebben

Ooievaarsbekken (geslacht *Geranium*) hebben altijd 5 roze of witte kroonbladeren en 5 groene, puntige kelkbladeren, die in radiale symmetrie geschikt zijn (in tegenstelling tot *Pelargoniums* die in bilaterale symmetrie staan), en 10 meeldraden. De vruchten lijken een lange snavel te hebben, vandaar de naam ooievaarsbek. Wanneer ze rijp zijn, barsten ze open en wordt het zaad weggeschoten. Het is niet de bedoeling dat het zaad kilometers ver verspreid wordt, maar gewoon iets verder waar gelijkaardige bodemomstandigheden heersen

Bermooievaarsbek (© Didier Fooy)

Robertskruid (©Guy Sysmans)

Ronde ooievaarsbek (© François Hela)

Slipbladige ooievaarsbek (© Gilbert Rijmenans)

BERMOOIEVAARSBEK

Geranium pyrenaicum

- Vaste plant, 30 tot 50 cm hoog.
- Tegenoverstaande, in omtrek ronde, handvormige, ingesneden bladeren.
- Bloeiwijze is altijd tweebloemig.
- Roze tot roodpaarse (soms blauwachtige) diep ingesneden kroonbladeren.
- Kelkbladeren met korte punt, klierharen, zonder rib.

ROBERTSKRUID

Geranium robertianum

- Een- of tweejarige plant, 20 tot 60 cm hoog.
- In omtrek driehoekige, diep ingesneden bladeren.
- Roze bloeiwijze is altijd tweebloemig.
- Kelkbladeren met lange, dunne haren

RONDE OOIEVAARSBEK

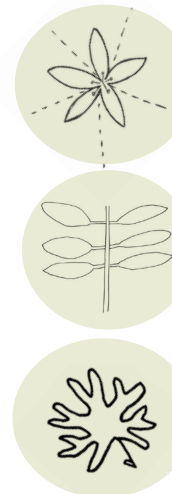
Geranium rotundifolium

- Vaste plant, 10 tot 50 cm hoog.
- In omtrek ronde, niet erg ingesneden bladeren.
- Bloemen staan telkens per twee.
- Niet ingesneden kroonbladeren.
- De vruchtdoppen zijn behaard.

SLIPBLADIGE OOIEVAARSBEK

Geranium dissectum

- Vaste plant, 10 tot 50 cm hoog.
- Diep ingesneden bladeren.
- Diep ingesneden kroonbladeren.
- De vruchtdoppen zijn behaard.

ANJERACHTIGEN

De anjerachtigen zijn gemakkelijk te herkennen aan de opgezwollen knopen op hun stengels. Aan elke knoop zitten enkelvoudige, volle, tegenoverstaande bladeren.

Van de witte of roze bloemen zou je vaak denken dat ze samengesteld zijn uit tal van kroonbladeren, maar in werkelijkheid zijn het er maar 4 of 5. Als je goed kijkt, zie je dat ze gewoon in twee gespleten zijn (*tweespletig*). Meestal zijn de bloemen geschikt in een *tweetakkig bijscherm*. Dat betekent dat de hoofdas wordt afgesloten met een bloem, maar dat ook twee loodrechte zijtakken eindigen met een bloem.

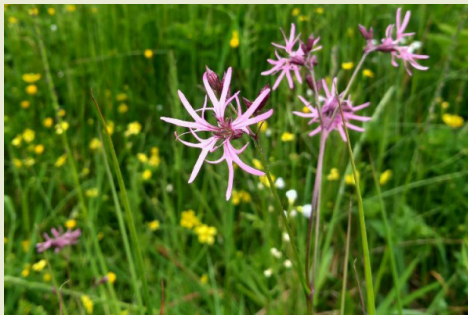
De wetenschappelijke naam *Caryophyllaceae* verwijst naar de soort met de meeste gemeenschappelijke kenmerken: *Dianthus caryophyllus*, beter bekend als de tuinaanjer. Deze plant werd gekweekt in vele cultivars die door bloemisten worden verkocht.

Avondkoekoeksbloem (© Willy Van Broekhoven)

Vogelmuur (©Min Pauwels)

Echte koekoeksbloem (© Marie Weisse Louis)

Gewone hoornbloem (© Maryse Gélon)

AVONDKOEKOEKSBOEM

Silene latifolia

- Vaste plant die tot 100 cm hoog kan worden.
- Witte bloemen met 5 in twee gespleten kroonbladeren.
- Enkelvoudige, behaarde bladeren.
- De bloemen gaan 's avonds open en trekken nachtvlinders aan.
- Samengegroeide, opgezwollen kelkbladeren.

VOGELMUUR

Stellaria media

- Laag groeiend plantenbed, 5 tot 40 cm hoog.
- Witte bloemen met 5 in twee gespleten kroonbladeren.
- Enkelvoudige bladeren, deels behaarde stengels.
- De bloemen gaan 's avonds dicht.
- Niet-samengegroeide kelkbladeren.

ECHTE KOEKOEKSBOEM

Silene flos-cucul

- Vaste plant die gedijt in natte gebieden.
- Zeer smalle bladeren en bloemen.
- Roze bloemen met 5 kroonbladeren die elk nogmaals verdeeld zijn in 4 bloembladeren.

GEWONE HOORNBLOEM

Cerastium fontanum

- Tweejarige plant, 10 tot 50 cm hoog.
- Witte kroonbladeren zijn iets langer dan de kelkbladeren en staan vaak naar boven gericht in plaats van openliggend.
- Ovale bladeren met een vrij spitse top.

RUWBLADIGEN

De kleur van de ruwbladigen schommelt vaak tussen blauw en roze. Ze kan zelfs binnen één en dezelfde bloeiwijze variëren. Die kleurverandering hangt af van de rijpheid en het stadium van bestuiving van de bloem. Zo komen insecten te weten wat het beste moment is om de bloemen te bezoeken. Blauw is een vrij zeldzame kleur in de natuur. Daarom vallen deze planten snel op en zijn ze gemakkelijk te herkennen.

De bloeiwijze is een *sikkel*. Uit de hoofdas van de bloem ontspringt maar één zijtak, waaruit opnieuw maar één zijtak ontspringt, enzovoort, en dat steeds aan dezelfde kant. Hierdoor buigt de bloem zich in de vorm van een sikkel. Sommigen spreken ook over de vorm van een bisschopsstaf.

Ook typerend is dat de kroonbladeren onderaan vergroeid zijn tot een buis en dat de plant bedekt is met ruwe haren. De bladeren hebben verder geen bijzondere kenmerken, behalve dat ze afwisselend staan.

De wetenschappelijke naam *Boraginaceae* is afgeleid van het Latijnse *bura*, een grove, langharige wollen stof die door monniken werd gedragen.

Bernagie (© Franck Hidvegi)

Gewone smeerwortel (© Pascal Hauteclair)

Slangenkruid (© Pascal Hauteclair)

Akkervergeet-mij-nietje (© Pascal Hauteclair)

BERNAGIE

Borago officinalis

- Eenjarige plant, 20 tot 60 cm hoog.
- Langwerpige, gegaufreerde en afwisselende bladeren. Hoe hoger de bladeren aan de stengel zitten, hoe korter hun bladsteel is.
- Stervormige bloemen met 5 puntige, blauwpaarse kroonbladeren.
- Bijzonder geliefd bij moestuiniers omdat de plant slakken afweert.

GEWONE SMEERWORTEL

Symphytum officinale

- Vaste plant, 30 tot 130 cm hoog.
- Grote, lange en brede bladeren bedekt met haren die lijken op die van vingerhoedskruid (dat zelf zacht en wollig is).
- Roze-paarse, klokvormige bloemen.
- Komt voor in natte gebieden.
- Hommels bijten een gaatje in de bloemkroon om bij de nectar te komen; daardoor kunnen bijen er nadien gemakkelijker binnenglippen.

SLANGENKRUID

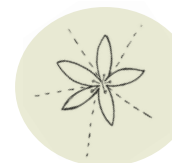
Echium vulgare

- Vaste plant, 30 tot 80 cm hoog.
- Grote, lange en ovale bladeren onderaan. Smalle en korte bladeren hogerop.
- Buisvormige bloemen van 1 tot 2 cm met 5 losse lobben. De roze meeldraden steken ver uit de kroonbladeren.
- De bloemen staan in sikkelvormige trossen; de vertakking wordt tijdens de bloei steeds langer. De trossen vormen een cilindervormige aar.

AKKERVERGEET-MIJ-NIETJE

Myosotis arvensis

- Een- of tweejarige plant, 10 tot 60 cm hoog.
- De bladeren staan afwisselend en zijn langwerpig.
- De bloemen met 5 kroonbladeren zijn lichtblauw. In tegenstelling tot andere ruwbladigen staan ze in rechtopstaande trossen.
- De plant gedijt goed op braakliggende, zanderige en droge grond.
- De bladeren zijn samengesteld uit 5 of 7 getande *deelblaadjes*.

ROOSACHTIGEN

Vraag een kind om een bloem te tekenen en het zal een cirkel maken met 5 bloemblaadjes eromheen. Teken daar nu nog een hele hoop meeldraden bij en je krijgt de typische bloem van de roosachtigen.

Om de soorten binnen deze familie te onderscheiden, moet je naar de bladeren kijken. Achteraan dit boekje vind je de terminologie om te beschrijven hoe verschillend die er kunnen uitzien.

De roosachtigen zijn niet enkel kruidachtige planten. Er zijn ook bekende struiken die deel uitmaken van deze familie: meidoorn en hondsroos (vaak ook wilde roos genoemd), maar vooral alle fruitbomen: zoete kers (*Prunus avium*), pruim (*Prunus domestica*), wilde appel (*Malus sylvestris*), gewone peer (*Pyrus communis*), enz.

Moerasspirea (© Marc Van De Sijpe)

Bosaardbei (©Koen Bakkers)

Geel nagelkruid (© Hedwige Hofmans)

Hondsroos (© T rence Altruy)

MOERASSPIREA

Filipendula ulmaria

- Vaste plant die gedijt in natte gebieden, 50 tot 150 cm hoog.
- Witte bloemen in tuilen.
- Roodachtige, kale stengel.
- Oneven geveerde bladeren, het eindblaadje is handvormig.

BOSAARDBEI

Fragaria vesca

- Vaste plant, 5 tot 25 cm hoog.
- Bloemen met 5 witte kroonbladeren.
- Rode vrucht die naar beneden hangt en niet aan de bloemkelk vastzit.
- Bladeren met 3 getande deelblaadjes.
- Wordt vaak verward met de schijnaardbei, die nochtans gele bloemen heeft.

GEEL NAGELKRUID

Geum urbanum

- Vaste plant, 20 tot 60 cm hoog.
- Bloemen met 5 gele kroonbladeren.
- Behaarde, dun vertakte stengel, bladeren ingesneden in 5 tot 7 deelblaadjes.
- De wortels ruiken sterk naar kruidnagel.

HONDSROOS

Rosa canina

- Struik, 1 tot 3 meter hoog.
- Bloemen met 5 roze of witte kroonbladeren.
- De vruchten zijn rood, groot en glad. Dit zijn rozenbottels.
- De bladeren zijn samengesteld uit 5 of 7 getande deelblaadjes.

KAASJESKRUIDACHTIGEN

Van een eenvoudige plantenfamilie gesproken!

De bloemen, die in radiale symmetrie staan, vertonen een opvallend kenmerk: de *meeldraden* (het mannelijke deel) zijn via hun *helmdraad* met elkaar vergroeid en vormen zo een buis. Dit wordt ook een *meeldraadzuil* genoemd. Uit deze buis steekt het vrouwelijke deel van het voortplantingssysteem naar buiten (de *stijlen* en *stempels*).

De bladeren zijn vaak handnervig.

Klein kaasjeskruid (© Marc Batsleer)

Groot kaasjeskruid (© Pascal Hauteclair)

Muskuskaasjeskruid (© Damien Sevrin)

Vijfdelig kaasjeskruid (© Hilde Fontier)

KLEIN KAASJESKRUID

Malva neglecta

- Eenjarige plant, 20 tot 90 cm hoog.
- Ingesneden bladeren met niet erg afgetekende, afgeronde lobben.
- Lichtroze bloemen met een diameter van 1,8 tot 2,5 cm, licht ingesned.

GROOT KAASJESKRUID

Malve sylvestris

- Tweejarige plant, 30 tot 50 cm hoog.
- Ingesneden bladeren met duidelijk afgetekende, driehoekige lobben.
- Paarse bloemen met een diameter van 2 tot 6 cm, met sterk ingesneden kroonbladeren.

MUSKUSKAASJESKRUID

Malva moschata

- Vaste plant, 60 cm hoog.
- Diep ingesneden bladeren.
- Lichtroze bloemen met een diameter tot 5 cm.

VIJFDELIG KAASJESKRUID

Malva alcea

- Vaste plant die tot een meter hoog kan worden.
- De onderste bladeren zijn minder gelobd dan die hoger op de plant.
- Roze bloemen die lijken op die van het muskuskaasjeskruid, maar dan reukloos.

RANONKELACHTIGEN

De ranonkelachtigen vormen een complexe familie. Het is niet gemakkelijk om gemeenschappelijke kenmerken te geven, maar we kunnen ze niet negeren omdat er zo veel van zijn. Dit is de familie van de alom bekende boterbloem.

De planten hebben vaak opvallend gekleurde bloemen met veel *meeldraden* (mannelijk deel van de bloem). Veel van de gekweekte planten die in onze tuinen te vinden zijn, komen uit deze familie. Ze hebben meestal (maar niet altijd) afwisselende en sterk ingesneden bladeren. Het merendeel van de ranonkelachtigen is giftig.

De planten van dit geslacht gedijen in vochtige tot zelfs aquatische milieus. De wetenschappelijke naam *Ranunculaceae* verwijst naar het Latijnse *ranunculus*, wat «kleine kikker» betekent, een diertje dat graag in dezelfde omgevingen vertoeft.

Bosrank (© Pascal Hauteclair)

Scherpe boterbloem (© Pascal Hauteclair)

Dotterbloem (© Pascal Hauteclair)

Bosanemoon (© Pascal Hauteclair)

BOSRANK

Clematis vitalba

- Eén van de drie Belgische liaansoorten. Klimplant die tot 30 meter lang kan worden. Geribde, houtige stengels.
- Witte bloemen met veel meeldraden en 4 viltige *bloemdekbladeren* (geen onderscheid tussen *kroonbladeren* en *kelkbladeren* mogelijk). Bloemen in de oksels van de bladeren of aan de uiteinden van de takken en twijgen.
- Vruchten met lange, harige pluimpjes die tot 6 cm lang kunnen worden. Ze staan in groepjes van 15 tot 25, waardoor de plant er donzig uit ziet.
- Waardplant voor veel rupsen van nachtvlinders.

SCHERPE BOTERBLOEM

Ranunculus acris

- Vaste plant.
- Bloem met 5 goudgele bloemdekbladeren en veel meeldraden.
- Algemeen bekend als boterbloem, hoewel de kruipende boterbloem nog vaker te zien is in gazons.
- De vrucht verspreidt zich door zich vast te hechten aan de vacht van dieren of aan kledij.
- Groeit in weiden en grasperken.

DOTTERBLOEM

Caltha palustris

- Plant die gedijt in natte gebieden. Groeit in groepjes.
- De vrij grote bladeren zijn hartvormig, getand en onbehaard.
- De bloemen hebben een diameter van 1,5 tot 5 cm. Ze hebben 5 goudgele bloemdekbladeren en veel meeldraden.

BOSANEMOON

Anemone nemorosa

- Laaggroeiende plant in loofbossen. Vormt vroeg in het voorjaar een dicht tapijt.
- Bloemen met 6-8 witte, soms lichtjes roze kroonbladeren.
- Handvormige, ingesneden bladeren.
- De hele plant is giftig.

LIPBLOEMACHTIGEN

Je hebt er vast enkele op je balkon of in je keuken staan, de lipbloemachtigen zijn immers vaak gebruikte kruiden. Tijm (*Thymus*), munt (*Mentha*), rozemarijn (*Rosmarinus*) en basilicum (*Ocimum*) behoren tot deze familie.

Kenmerkend zijn de bloemen in de vorm van een wijd openstaande mond. De "bovenlip" beschermt de voortplantingsorganen tegen de zon, op de "onderlip" kunnen insecten gemakkelijk landen. De bloemen groeien trapsgewijs rond de stengel (een *kranstandige* bloeiwijze).

Deze planten hebben *kruisgewijs tegenoverstaande* bladeren (ze staan langs de stengel tegenover elkaar, telkens een kwartslag gedraaid bij elke knoop). Opvallend is ook de vierkante stengel! Je voelt dit goed als je er zachtjes met je vinger overheen wrijft.

De wetenschappelijke naam *Lamiaceae* verwijst naar *Lamia*, een mensenetend monster uit de Griekse mythologie. Deze naam is op zijn beurt afgeleid van het woord *laimos*, wat keel(gat) betekent.

Hondsdraf (© Pascal Hauteclair)

Paarse dovenetel

Paarse dovenetel
(© Pascal Hauteclair)

Citroenmelisse

Citroenmelisse
(© Luc Devos)

Gewone brunel (© Pascal Hauteclair)

HONDSDRAF

Glechoma hederacea

- Vaste plant, 10 tot 40 cm hoog.
- Niervormige, gekartelde en handnervige bladeren.
- Paarse bloemen. Alleen de bloemdragende stengels staan rechtop.
- Groeit op koele, halfschaduwrijke grond. Bloeit vanaf maart. Deze plant is dus erg in trek bij hommels. De bladeren ruiken naar munt en citroen.

PAARSE DOVENETEL

Lamium purpureum

- Eenjarige plant.
- Aan de top staan groepjes roze tot paarsebloemen.
- Onderaan de stengel groeien maar weinig bladeren, maar meer naar de top toe wordt de bladgroei dichter en lopen de bladeren paars aan.
- Ietwat onaangename geur. Wordt ook wel rode brandnetel genoemd omdat de getande bladeren aan brandnetels doen denken. Houdt van zonnige, verstoorde grond.

CITROENMELISSE

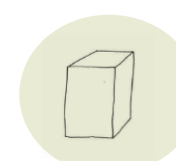
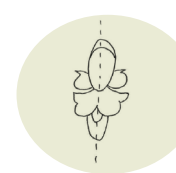
Melissa officinalis

- Vaste plant, 20 tot 50 cm hoog.
- Witte of gele bloemen.
- Eironde tot ruitvormige bladeren met een gekartelde, gezaagde tot getande rand. Die naar citroen ruiken als je ze tussen de vingers wrijft
- De plant komt oorspronkelijk uit het Middellandse-Zeegebied en is ingeburgerd in België.

GEWONE BRUNEL

Prunella vulgaris

- Vaste plant, 10 tot 40 cm hoog.
- Vierkante stengel met heel weinig bladeren.
- Typische blauwpaarse bloemen van de lipbloemachtigen, maar gegroepeerd in cilindervormige aren.
- Gedijt goed in grasperken en weiden op koele grond.

VLINDERBLOEMACHTIGEN

Nog een familie die op grote schaal gekweekt wordt in de landbouw! Gewone bonen (*Phaseolus*), sojabonen (*Glycine*), kikkererwten (*Cicer*), linzen (*Lens*), klaver (*Trifolium*), enz. Je herkent de soorten uit deze familie aan hun vlinderachtige bloemen (in tweezijdige symmetrie met 5 kroonbladeren: 1 groot kroonblad bovenaan - de vlag, 2 zijdelingse kroonbladeren - de zwaarden, 2 vergroeide kroonbladeren onderaan - de kiel). De bloeiwijze is in trossen (zoals honingklaver), in aren of in kluwen (zoals klaver).

De bladeren zijn vaak afwisselend en samengesteld, de vrucht is een peul. Het is een droge *splitvrucht* (die opengaat als hij rijp is), verdeeld in twee hokjes waarin enkele zaden zitten.

De wetenschappelijke naam *Fabaceae* verwijst naar *faba*, het Latijnse woord voor boon. De plant *Faba vulgaris* waaraan de naam van deze familie is ontleend, werd later hernoemd tot *Vicia faba*.

Hopklaver

Witte honingklaver (© Pascal Hauteclair)

Rode klaver

Vogelwikke (© Jean-Luc Frerotte)

HOPKLAVER

Medicago lupulina

- Eenjarige plant, 10 tot 50 cm hoog.
- De bladeren bestaan uit 3 deelblaadjes. Aan hun top hebben ze een driehoekig spitsje zoals een angel.
- Trossen van 10 tot 50 gele bloemen.
- Gedijt goed op grond die rijk is aan zware metalen. Wordt in de landbouw gebruikt als voederplant.

WITTE HONINGKLAVER

Melilotus albus

- Tweejarige plant, 50 tot 200 cm hoog.
- Drietallige bladeren met licht getande deelblaadjes.
- Bloeiwijze in trossen van 40 tot 60 witte bloemen.
- Heeft geen geur, in tegenstelling tot citroengele honingklaver. Groeit in wegbermen en vrij zandige weiden.

RODE KLAVER

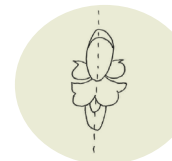
Trifolium pratense

- Vaste plant, 30 tot 60 cm hoog.
- De bladeren bestaan uit 3 groene deelblaadjes met daarop vaak een lichte, witte vlek in de vorm van een halve maan.
- Bloeiwijze dichtbloemig, bolvormig of eivormig met roze tot paarse bloemen.
- Wordt niet graag betreden, komt dus voor in matig onderhouden grasperken.

VOGELWIKKE

Vicia cracca

- Vaste plant, 20 tot 150 cm hoog. Klimplant.
- De bladeren bestaan uit 6 tot 15 paren deelblaadjes die uitlopen op een vertakte rank.
- Paarse of blauwe bloemen die allemaal aan dezelfde kant van de stengel en altijd in een even aantal groeien.

HELMKRUIDACHTIGEN

Zoals uitgelegd op de pagina over de Weegbreeachtigen werd de familie van de Helmkruidachtigen grondig heringedeeld na wetenschappelijke vooruitgang en het onderzoek naar de verwantschappen tussen levende organismen. In deze familie blijven nu enkel nog de toortsen, de vlinderstruik en de helmkruiden over.

Alle Helmkruidachtigen die hier beschreven worden, behoren in werkelijkheid nu tot de familie van de Weegbreeachtigen (het is wat ingewikkeld, waarvoor onze excuses). Toch behouden we dit hoofdstuk, omdat we onze volledige pedagogische aanpak hebben opgebouwd rond gemeenschappelijke visuele kenmerken en niet rond DNA-analyses.

De bloemen staan in bilaterale (bijna radiale) symmetrie. Ze zijn vaak tweelippig, waardoor ze soms verward worden met de Lipbloemachtigen. Meestal staan ze in trossen of in aren.

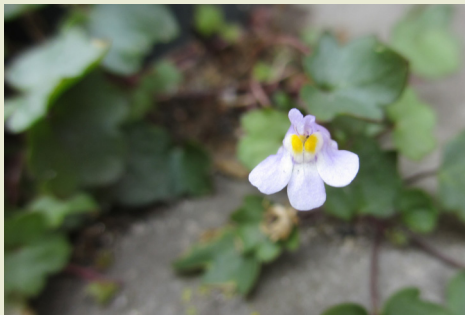
Vingerhoedskruid (© Marie Vastrade)

Vlasbekje (© Pascal Hauteclair)

Klimopereprijs (© Damien Sevrin)

Muurleeuwenbek (© Natagora)

VINGERHOEDSKRUID

Digitalis purpurea

- Eenjarige plant, 30 tot 200 cm hoog, bedekt met witachtige haren.
- Brede, ovale bladeren.
- Bloemen in trossen, lichtpaars met donkerpaarse vlekken aan de binnenkant. Soms witte bloemen.
- Komt voor aan bosranden

VLASBEKJE

Linaria vulgaris

- Vaste plant, 25 tot 70 cm hoog.
- Talrijke, zeer lange en smalle bladeren
- Bloeiwijze in trossen, tweelippige gele bloemen met een oranje gehemelte.
- Komt voor in droge omgevingen en op braakliggende grond.
- Bestoven door hommels, die door hun gewicht de bloem doen doorbuigen en zo bij het stuifmeel kunnen komen.

KLIMOPEREPRIJS

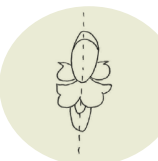
Veronica hederifolia

- Eenjarige plant, 5 tot 25 cm hoog, volledig behaard.
- Afgeronde bladeren die lijken op die van klimop.
- Alleenstaande, blauwe bloemen met vier kroonbladeren. Het onderste kroonblad is smaller, het bovenste breder.
- Komt voor in grasvelden en op akkers.
- De (niet-inheemse) grote ereprijs kan gemakkelijk worden verward met de hier beschreven soort.

MUURLEEUVENBEK

Cymbalaria muralis

- Vaste kruipplant, 10 tot 70 cm hoog.
- Bladeren met lange bladsteel, met 5 tot 7 lobben, groen aan de bovenkant en paars aan de onderzijde.
- Paarse, tweelippige bloemen met een geel gehemelte.
- Komt voor in de spleten van muren.
- Na de bevruchting draaien de bloemen zich langzaam naar de muur, waar ze het zaad afzetten (negatief fototropisme).

ORCHIDEEËN

Orchideeën komen niet alleen in tropische gebieden voor. Ook in België hebben we veel soorten. Sommige Belgische orchideeën hebben weelderige bloemen, andere zijn discreter. Ze groeien over het algemeen op arme bodems met weinig menselijke verstoring.

De zaden van orchideeën zijn erg klein en bevatten geen voedselreserve. Ze worden verspreid door de wind en kunnen alleen uitkomen als ze terechtkomen op een specifieke schimmel waarmee ze een *symbiose* aangaan. De zaden kunnen jaren in de grond blijven zitten alvorens te ontkiemen.

De bloemen van orchideeën staan altijd in bilaterale symmetrie en bestaan uit wat lijkt op 6 kroonbladeren, maar eigenlijk zijn het 3 kelkbladeren en 3 kroonbladeren, waarvan 1, de *lip*, een aparte vorm en kleur heeft. Deze *lip* is bedoeld om insecten te misleiden en aan te trekken. In de loop van hun evolutie hebben bepaalde orchideeën zich erg gespecialiseerd in het aantrekken van een heel specifiek insect.

De bladeren van orchideeën zijn vaak spits en hebben parallelle nerven.

Brede wespenorchis (© Sebastien Nicolas)

Bijenorchis (© Marc Mangelschots)

Hondskruid (© Nathan Visee)

BREDE WESPENORCHIS

Epipactis helleborine

- Vaste plant, 30 tot 80 cm hoog.
- Stevige stengel met 10 tot 15 bladeren.
- Groene tot roodachtige bloemen in trossen, de schutbladeren zijn langer dan de bloemen.
- Roze-paarsige *lip*

BIJENORCHIS

Ophrys apifera

- Vaste plant, 20 tot 50 cm hoog.
- Roze kroonbladeren, de kelkbladeren bootsen de kleuren van een bijenlijf na.
- Geeft de geur van een vrouwtjesbij af om mannetjesbijen aan te trekken.

HONDSKRUID

Anacamptis pyramidalis

- Vaste plant, 25 tot 60 cm hoog.
- Roze bloemen in een kegelvormige aar, met onderaan de lip twee opstaande richels.

COMPOSIETEN

Wat je nu voor je ziet, is geen bloem, maar een heleboel kleine bloemen bij elkaar. De bloeiwijze bestaat uit een zogenaamd *bloemhoofdje*. Als we het voorbeeld nemen van het madeliefje, is de witte krans samengesteld uit *straalbloemen* (eenslachtig vrouwelijk) en het gele hart uit *buisbloemen* (tweeslachtig). Elk van deze bloemetjes wordt een vrucht (een *nootje*) die wegwaait met de wind of wanneer een kind erop blaast.

De wetenschappelijke naam *Asteraceae* verwijst naar aster, het Latijnse woord voor ster.

Duizendblad (© Luc De Wit)

Kompassla

Klein kruiskruid

Schijfkamille

DUIZENDBLAD

Achillea millefolium

- Vaste plant, 2 tot 15 cm hoog.
- Behaarde bladeren, 3 keer zo lang als breed. Sterk ingesneden, tot meer dan 30 keer op één blad. Lijkt op een veer.
- Witte, soms roze bloemen, gegroepeerd in bloemhoofdjes die samen een compacte tuil vormen (de hoofdjes zitten op hetzelfde vlak, maar de stelen zijn verschillend van grootte en groeien langs de stengel).
- Komt voor in wegbermen en op zonnige plaatsen zonder veel betreding. Bekend om zijn wondhelende eigenschappen.

KOMPASSLA

Lactuca serriola

- Eenjarige plant, 50 tot 120 cm hoog.
- De bladeren staan loodrecht op de grond gericht zodat ze niet uitdrogen door verhitting van de zon. Doordat ze min of meer op de noord-zuidas groeien, lijken ze op een kompas. Aan de onderkant staan stekels langs de hele middennerf.
- Lichtgele lintbloemen in de hoofdjes.
- Groeit op stikstofrijk braakland.

KLEIN KRUISKRUID

Senecio vulgaris

- Eenjarige plant, 5 tot 50 cm hoog.
- Bloemhoofdjes met een diameter van 0,5 tot 1 cm die enkel uit gele buisbloemen bestaan. Schutbladeren met zwarte topjes.
- Gedijt goed op verharding en omgewoelde grond.

SCHIJKAMILLE

Matricaria discoidea

- Eenjarige plant, 5 tot 30 cm hoog.
- Hoofdjes met alleen groengele buisbloemen. Lijkt wat op een madeliefje zonder witte bloemenkrans. De bloemen ruiken lekker (naar ananas volgens sommigen) als je ze tussen de vingers wrijft.
- Sterk ingesneden bladeren.
- Wordt gebruikt als infusie, zoals alle soorten.

SCHERMBLOEMMAGTIGEN

De bloeiwijze bestaat uit *bloemschermen*, d.w.z. dat de bloemen op hetzelfde vlak zitten, de stelen even groot zijn en vanuit hetzelfde punt op de stengel ontspringen. De afwisselende, sterk ingesneden bladeren zitten gedeeltelijk met hun steel als een schede om de - meestal gegroefde - stengel heen.

We vinden de planten uit deze familie vaak op ons bord terug. Zoals wortel, venkel, pastinaak, peterselie, komijn, koriander, enz. Sommige soorten zijn echter dodelijk (zoals gevlekte scheerling). Over het algemeen hebben giftige schermbloemachtigen een kale stengel, terwijl eetbare soorten behaard zijn. Het is dus belangrijk om heel goed op te letten! Ga geen planten plukken als je daar niet voor opgeleid bent of in het gezelschap bent van een professional.

De wetenschappelijke naam *Apiaceae* verwijst naar *apium*, het Latijnse woord voor selderij.

Peen (© Marina Lemoine)

Berenklaauw (©Pascal Hauteclair)

Venkel (© Louis Bronne)

PEEN

Daucus carota

- Een- of tweejarige plant, tot 150 cm hoog.
- Kleine, witte bloemen in schermen. In het midden van het bloemscherm zit vaak een rode bloem die iets groter is dan de andere.
- De bladeren zijn diep ingesneden en hebben de kenmerkende geur van wortel.
- De stengel is behaard, wat helpt om de plant te onderscheiden van gevlekte scheerling of dodemansvingers. Raak de plant uit voorzorg niet aan, tenzij je een uitgebreidere opleiding hebt gehad dan enkel deze gids.

GEWONE BERENKLAUW

Heracleum sphondylium

- Vaste plant die tot 2 meter hoog kan worden.
- De bladeren bestaan vaak uit 5 tot 7 deelblaadjes. De bladsteel zit als een schede om de knopen van de stengel heen.
- De geur van de bloeiwijze kan aan urine doen denken.
- Komt voor op koele, vochtige plaatsen.

VENKEL

Foeniculum vulgare

- Vaste plant.
- Gele bloemen met 5 opgerolde kroonbladeren in schermen.
- Kale stengel (een uitzondering op het eerder genoemde regeltje, waaruit nog maar eens blijkt dat je **ECHT** moet opletten).
- Blauwgroene bladeren, ingesneden in lange, fijne slippen, met een bladsteel als een schede om de stengel heen.
- Kenmerkende geur van anijs.

WEEGBREEACHTIGEN

Op basis van gemeenschappelijke visuele kenmerken konden botanisten plantenfamilies onderscheiden om de flora beter te begrijpen. Recente wetenschappelijke vooruitgang, met name het genetisch profielonderzoek, heeft aangetoond dat sommige planten die visueel niets met elkaar gemeen lijken te hebben, toch nauwer verwant zijn dan men vroeger dacht.

De families werden heringedeeld en de Weegbreeachtigen, die vroeger uitsluitend uit weegbreeën bestonden, kregen er een deel van de Helmkruidachtigen bij.

Om in overeenstemming te blijven met onze determinatiesleutel, beschrijven we hier enkel de 'oude' weegbreeachtigen. De Helmkruidachtigen die intussen tot de Weegbreeachtigen behoren, worden beschreven op pagina's 24-25.

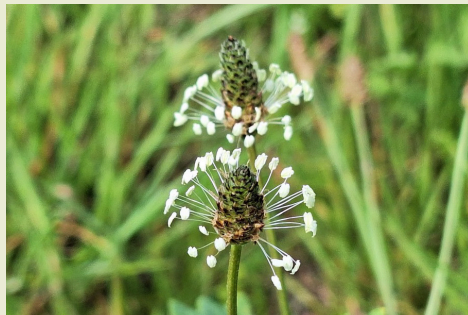
De wetenschappelijke naam Plantaginaceae is afgeleid van het Latijnse *planta*, wat "voetzool" betekent

Grote weegbree (© Natagora)

Hertshoornweegbree (© Olaf Vanluchene)

Smalle weegbree (© Guido Van den Wyngaert)

GROTE WEEGBREE

Plantago major

- Vaste plant, 10 tot 40 cm hoog.
- Ovale bladeren met 5 sterk afgetekende, bijna parallelle nerven.
- Kleine, bruinachtige, buisvormige bloemen. De gele meeldraden steken ver naar buiten.
- Komt voor in grasvelden en op betreden grond.

HERTSHOORNWEEGBREE

Plantago coronopus

- Eenjarige of vaste plant, 3 tot 20 cm hoog.
- Sterk getande bladeren in rozet.
- Zeer kleine bloemen met 4 buisvormige kroonbladeren en 4 meeldraden. Gegroepeerd in een cilindrische aar.
- Gedijt goed op mineraalrijke bodems.

SMALLE WEEGBREE

Plantago lanceolata

- Vaste plant, 5 tot 50 cm hoog.
- Lancetvormige bladeren met sterk afgetekende, bijna parallelle nerven in rozet.
- Kleine, bruinachtige, buisvormige bloemen. De witte meeldraden steken ver naar buiten.
- Komt voor in weiden.

GRASSEN

Deze grassen, die overal talrijk aanwezig zijn, lijken voor de meeste voorbijgangers vrij banaal. Maar als je van naderbij naar deze familie kijkt, ontdek je een indrukwekkende verscheidenheid aan soorten. Je zal wegbermen en gazons niet meer als een eentonig geheel zien, maar allemaal verschillende bloemen opmerken.

Want ja, grassen zijn wel degelijke bloeiende planten. De vele kleine bloemen hebben geen kroonbladeren (ze zijn *apetaal*) en zijn vaak in *aartjes* gegroepeerd. Het is niet de bedoeling om bestuivers aan te trekken. Hun hele voortplantingsstrategie is gebaseerd op verspreiding door de wind.

Grassen hebben holle stengels. De lange, smalle bladeren zitten om de stengels heen. Ze zijn zogenoemd *stengelomvattend*.

Straatgras (© Philippe Vanmeerbeeck)

Kropaar

Kruiptertje (© Kevin De guchtenaere)

Harig vingergras (© Norbert Goossens)

STRAATGRAS

Poa annua

- Eenjarige plant, 5 tot 30 cm hoog.
- Aartjes bestaan uit 3 tot 10 bloemen.
- Loodrechte vertakkingen.

HARIG VINGERGRAS

Digitaria sanguinalis

- Vaste plant, 10 tot 50 cm hoog.
- Bladeren van 3 tot 10 mm breed.
- 5 lange aren die als het ware de vingers van een hand vormen.

KRUIPERTJE

Hordeum murinum

- Eenjarige plant, 10 tot 50 cm hoog.
- Aar van 4 tot 12 cm die bestaat uit verschillende aartjes in groepjes van drie.
- Verspreidt zich via de vacht van dieren.

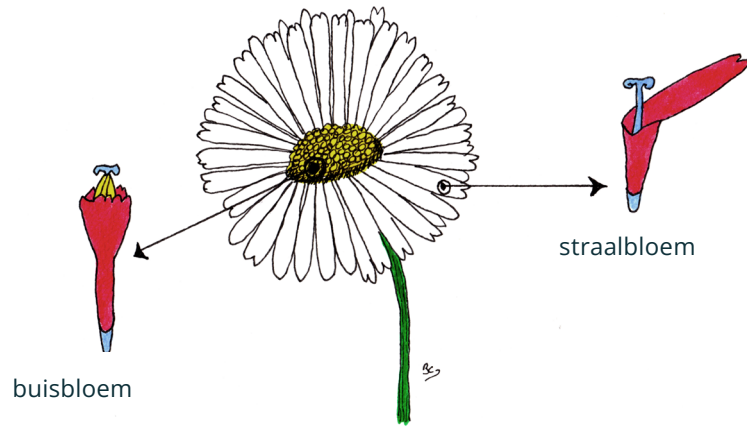
KROPAAR

Dactylis glomerata

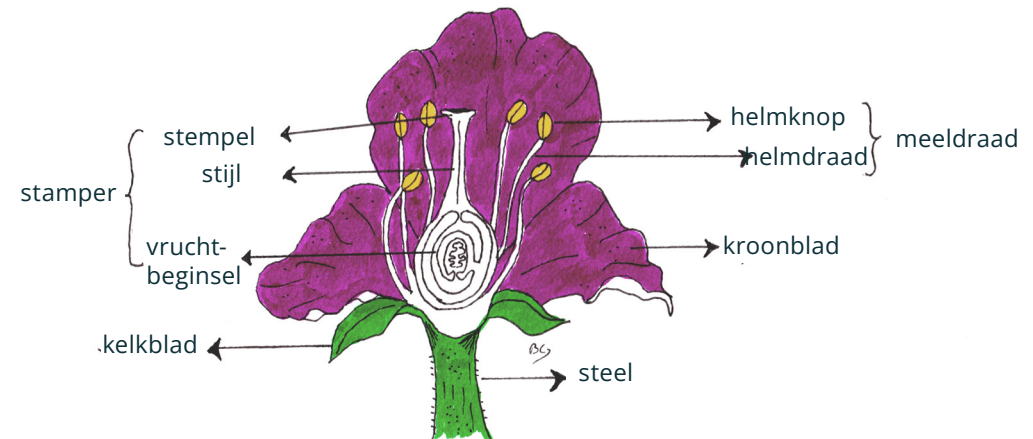
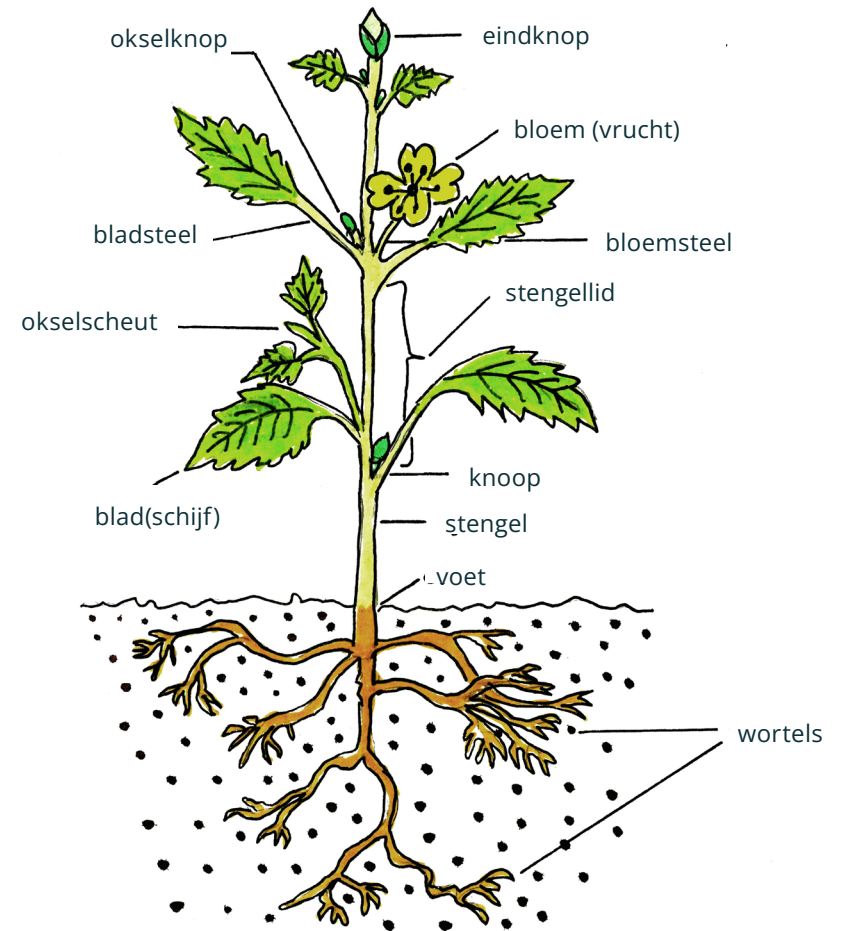
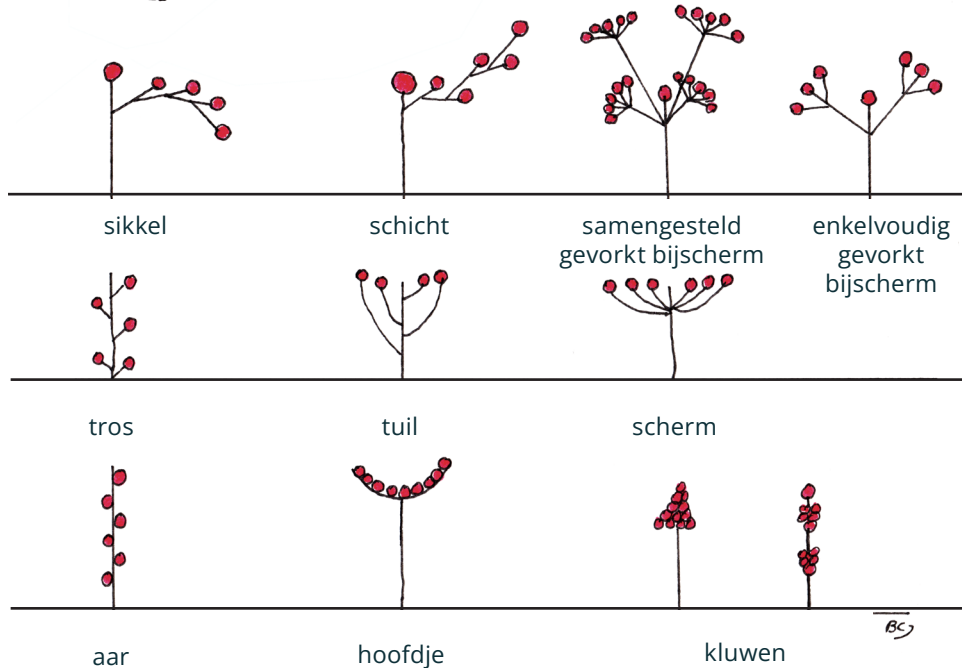
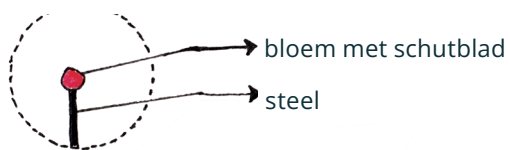
- Vaste plant, 40 tot 130 cm hoog.
- Brede bladeren. De jonge bladeren zijn in tweeën gevouwen.
- Bloeiwijze in een pluim van aartjes die dicht opeen in kluwens zitten.

TERMINOLOGIE

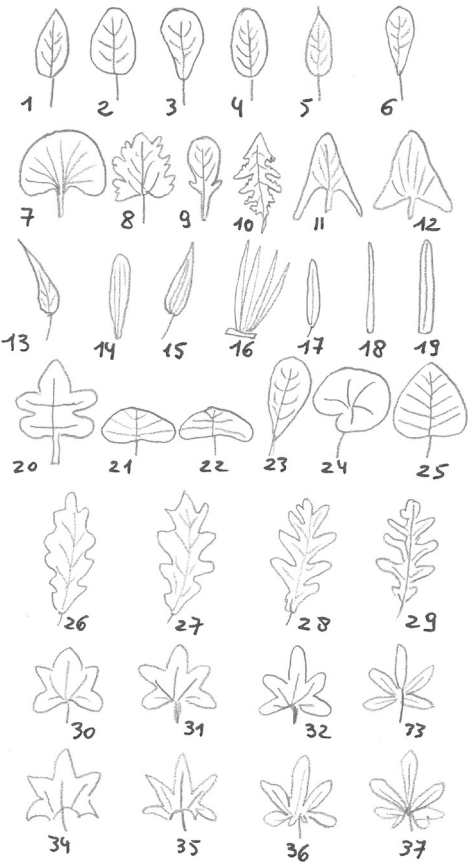

Legende

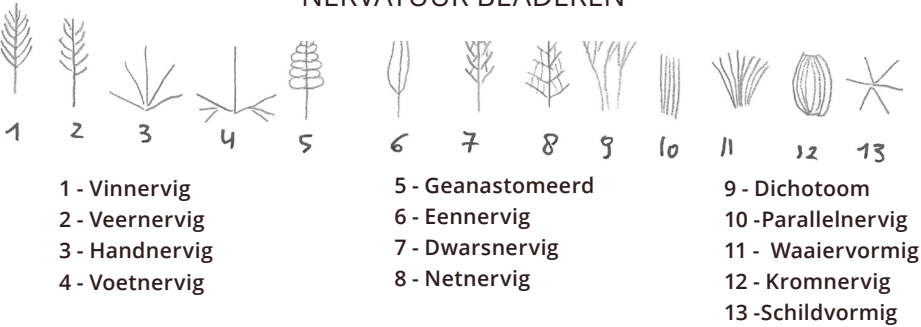
BLADEREN

ENKELVOUDIGE BLADEREN

- 1 - Ovaal
- 2 - Eirond
- 3 - Omgekeerd-eirond
- 4 - Elliptisch
- 5 - Lancetvormig
- 6 - Omgekeerd-lancetvormig
- 7 - Niervormig
- 8 - Ingesneden
- 9 - Liervormig
- 10 - Gelobd
- 11 - Pijlvormig
- 12 - Spiesvormig
- 13 - Sikkelvormig
- 14 - Zwaardvormig
- 15 - Priemvormig
- 16 - Naaldvormig
- 17 - Langwerpig
- 18 - Lijnvormig
- 19 - Lintvormig
- 20 - Gelobd
- 21 - Maanvormig
- 22 - Maanvormig
- 23 - Omgekeerd-driehoekig, Wigvormig
- 24 - Schildvomig
- 25 - Deltavormig
- 26-29 - Gegolfde rand
- 30-37 - Handvormig

NERVATUUR BLADEREN

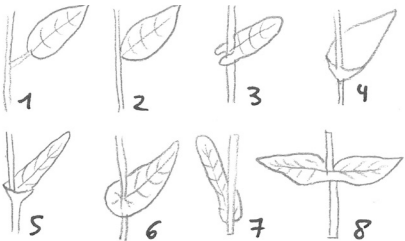
- 1 - Vinnervig
- 2 - Veernervig
- 3 - Handnervig
- 4 - Voetnervig
- 5 - Geanastomeerd
- 6 - Eennervig
- 7 - Dwarsnervig
- 8 - Netnervig
- 9 - Dichotoom
- 10 -Parallelnervig
- 11 - Waaiervormig
- 12 - Kromnervig
- 13-Schildvormig

SAMENGESTELDE BLADEREN

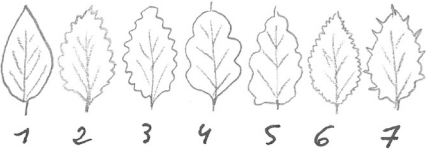
- 1 - Even geveerd
- 2 - Oneven geveerd
- 3 - Geveerd
- 4 - Dubbel geveerd
- 5 - Meervoudig samengesteld
- 6 - Drievoudig samengesteld
- 7 - Handvormig samengesteld
- 8 - Waaiervormig samengesteld

AANHECHTING VAN HET BLAD

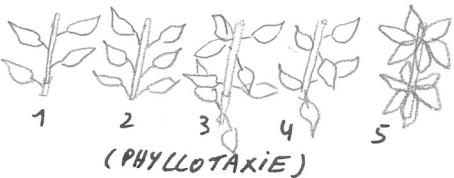
- 1 - Bladsteel gewoon rolrond
- 2 - zittend,
- 3 - Omhelzend
- 4 - stengelomvattend,
- 5 - Omsluitend
- 6 - Geperforeerd
- 7 - Geperforeerd
- 8 - Vergroeid stengelomvattend.

BLADRAND

- 1 - Gaaf
- 2 - Gezaagd
- 3 - Gelobd
- 4 - Getand
- 5 - Geschulpt
- 6 - Getand
- 7 - Gewimperd

BLADSTAND

- 1 - Verspreid
- 2. Tegenoverstaand
- 3. Tegenoverstaand en kruisgewijs
- 4. spiraalvormig
- 5. In kransen

WAT IS FLORABRU...

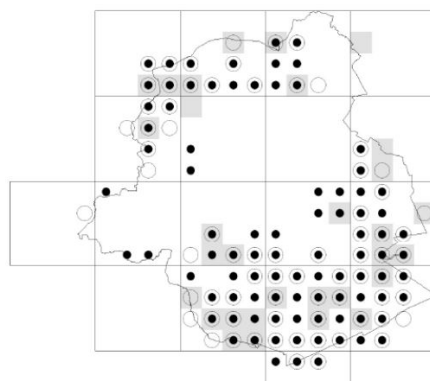
Onlangs heeft Leefmilieu Brussel aan Natagora i.s.m. Natuurpunt gevraagd om een nieuwe floristische atlas op te maken voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het principe is hetzelfde als voor vogels, amfibieën en zoogdieren: de aanwezigheid van alle plantensoorten op Brussels grondgebied op een gestandaardiseerde manier in kaart brengen. Op basis van dit onderzoek zal de evolutie van de soorten sinds de laatste atlas van 2006 geanalyseerd kunnen worden.

Hoe reageren planten op de klimaatverandering? Hoe evolueert de diversiteit van de flora in Brussel in vergelijking met andere grote Europese steden? Wat is het effect van de maatregelen die de overheid heeft genomen? Welke soorten zouden in Brussel beschermd moeten worden? Dit zijn het soort vragen waarop de nieuwe floristische atlas antwoorden kan aanreiken. In de vorige atlas was bijvoorbeeld een lijst opgesteld van 15 soorten die sterk waren vooruitgegaan op stenige - en in steden vaak voorkomende - ondergronden, met name de hemelboom, die wordt beschouwd als een invasieve soort.

Hiervoor wordt het grondgebied verdeeld in 188 hokken van 1 x 1 km (volgens een IFBL-rooster) en wordt tijdens veldwerk een lijst opgesteld van alle planten die in elk hok voorkomen. Zo ontstaat een verspreidingskaart voor elke soort, zoals de kaart hiernaast voor de bosanemoon.

Anemone nemorosa L.

- 1939-1971
- 1972-1994
- 1995-2005

Afbeelding 1. Aanwezigheid van de bosanemoon (*Anemone nemorosa* L.) per vierkante kilometer, verdeeld over drie periodes van de vorige atlassen. Allemeersch, 2006.

Voor de atlas van 2006 was een groot deel van het veldwerk al uitgevoerd door vrijwilligers, onder meer leden van de AEF (Association pour l'Étude de la Floristique). Deze nieuwe atlas is de ideale gelegenheid om nieuwe vrijwilligers en ervaren botanisten te betrekken bij een gemeenschappelijk project. Er zullen dus meerdere evenementen worden georganiseerd voor mensen met verschillende niveaus van botanische kennis.

Roosmarijn Steeman
Roosmarijn.steeman@natuurpunt.be
florabru.natagora.be/nl

VOOR MEER INFO

- **Leefmilieu Brussel**, Administratie voor milieu en energie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: <https://leefmilieu.brussels>
- **Natagora** vzw: www.natagora.be
- **Natuurpunt** vzw: www.natuurpunt.be
- **Urban Ecology Centre (CEU)** vzw: www.urban-ecology.be
- Platform voor invoer van gegevens en databank rond biodiversiteit: www.waarnemingen.be
- Applicaties in verband met waarnemingen.be: ObsMapp; ObsIdentify (Android); IObs (iOS)
- Botanische MOOC (onlinecursus) van Tela-Botanica: www.tela-botanica.org

CREDITS

Uitgegeven door Natagora en het Urban Ecology Centre (CEU), op initiatief en met de steun van Leefmilieu Brussel, 2026.

REDACTIE:

Isabelle Tonglet

Nederlandse vertaling: Wim Vandepoele (www.tradunion.be)

LAY-OUT:

Pierre Lacroix, Amandine Kervyn, Adélaïde Ragot, Isabelle Tonglet

ILLUSTRATIES:

Cover: Pierre Lacroix. Pagina's 28 : Bénédicte Charlier.

Andere: Madeline Hammond, Pierre Lacroix

FOTOCREDITS:

Indien niet nader bepaald, zijn de foto's afkomstig van Natagora of het CEU.

BRONNEN:

- Cahier technique « Sur le chemin des Plantes Sauvages » de la Fédération des CPN
- A. Muratet, M. Muratet, M. Pellaton. Flore des friches urbaines. Editions Xavier Barral
- Sauvages de ma rue - Guide des plantes sauvages des villes de France. Museum national d'Histoire naturelle en Le passage.
- A.-L. Jacquemart, C. Descamp. Flore écologique de Belgique et des régions limitrophes. De boeck supérieur

NOTA'S

NOTA'S

bruxelles
environnement
leefmilieu
brussel
.brussels

natagora

